

Людмила МИХНО

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО МОВОМИСЛЕННЯ Г.А. НУДЬГИ

Розглядається специфіка стильової манери наукових праць Г.А. Нудьги (мовний аспект). Зроблено спробу виокремити стильові домінуючі наукового дискурсу вченого.

Ключові слова: науковий стиль, мова наукових праць, науковий дискурс.

© Л. МИХНО, 2014

ISSN 1028-5091. Серія філологічна. № 3 (117), 2014

Григорій Антонович Нудьга — учений з тонким мовним чуттям форми і стилю наукового викладу.

Маскулінність стильової манери Г.А. Нудьги, його філологічний талант виявляються у максимальній чіткості та конкретності слововираження, глибині наукових міркувань та спостережень. У зв'язку з цим метою наших наукових студій є з'ясування стильових домінуючій ідіолекту дослідника. Матеріалом для спостережень обрано збірку наукових праць Г.А. Нудьги «На літературних шляхах» (1990), яка засвідчує повною мірою досвід ученого, репрезентує його пошукову діяльність.

Стиль наукового доробку Г.А. Нудьги відзначається лексичним багатством: синонімічною різноманітністю; точністю слововживання; емоційно-змістовим наповненням думки, що зумовлено використанням книжної лексики, одиниць з урочисто-піднесеним забарвленням, також переносно вживаних слів, широко представленою термінологією з галузі літературознавства, книговидавання тощо. Привертає увагу і синтаксична організація наукового доробку вченого. Адже синтаксис — та ділянка ідіостилістики, що повною мірою засвідчує характер мислення та способи представлення думки в цілісності. Наприклад: *Поезія стала відгукуватись на події дня, її роль та завдання прагнули визначити автори перших передмов, виправдовуючи патріотичне спрямування поетичних творів і виводили літературний процес на нові обрії* [1, с. 73].

Закономірно, що для наукового мислення вченого характерна логічна послідовність викладу: взаємозв'язок попередньо висловленої та наступної думки (їх своєрідне зчеплення). У результаті виникає цілісність тексту (як у змістовому, так і в структурному планах). Наприклад: *Так, підсумовуючи, відзначимо, що для освічених русичів, творців тогочасної літератури, питання теорії були доступними головним чином з перекладних джерел, з яким мали можливість познайомитися, звичайно, не всі, але ті, хто перебував у школах вищого типу, — де «вкушали» плодів риторики й поетики, а в практичній своїй діяльності користувалися ними хто міг. Та твори XI—XIII століття засвідчують обізнаність їх авторів з трактатами, на взірць статті «О образах» Херобоска. Одночасно є підстави стверджувати, що в Київській Русі на той час уже почався процес усвідомлення історичного розвитку письма й книги.*

Ці два нові явища дали поштовх для виникнення книгозбірень <...> [1, с. 43].

Доказовість, аргументованість думки, є невід'ємною рисою інтелектуальної діяльності Г.А. Нудьги, що засвідчують його наукові праці. Наприклад: *Та, мабуть, найбільше русичі виявили творчої енергії в художньому слові, в пісні, музиці. Доказ цього — висловлювання арабських, візантійських, західноєвропейських авторів* <...> [1, с. 7].

Для стилю наукових праць Г.А. Нудьги характерна максимальна точність викладу — з посиланнями на джерела, із вказівкою авторів, із численними коментарями, поясненнями, витлумаченнями. Наприклад: *За підрахунками дослідника О. Дьоміна, сорок відсотків рукописних книг XI—XII століття, що дійшли до нас, мають передмови, отже, в літературі Київської Русі цей жанр завоював популярність серед авторів і читачів* [1, с. 30]. Ці вставки, як справедливо зауважила М. Качан, найплідніші, не такі, як оригінал [1, с. 272].

Показово, що вчений викладає думку полемізовано. Наводячи факти, він або погоджується з ними, подаючи свої докази, або дискутує, суперечить. (Це оформляється відповідними мовними структурами — складносурядними з'ясувальними, складнопідрядними обставинними (мети, причини, наслідку), заперечними чи стверджувальними реченнями та ін.).

Часто вчений вдається до риторичних запитань. Цей стилістичний прийом активізує увагу читача, пожвавлює науковий виклад, орієнтує на певне коло проблем, спонукаючи до вдумливого їх осмислення і розв'язання.

Наприклад: *Яке місце посідають оглянуті тут жанри в історії українського літературознавства? Чи вони тільки факт минулого, чи якимось чином пов'язані із сучасною наукою про історію нашої літератури й критики?* [1, с. 85]. І, як правило, дослідник тут же пропонує свої міркування, дає розгорнуту відповідь.

Вставлені конструкції, спостережені у науковому викладі Г.А. Нудьги, — показники творчого розвитку думки дослідника, що потребує повсякчасного уточнення, додаткової інформації. Наприклад: *Піднесення передмов і післямов як жанрів на Україні проходить за доби Відродження (з XVI їх збе-*

реглося близько двадцяти, найбільше налічувалося їх на початку XVII століття, загалом за три віки відомо понад сто), і деякі загальнополітичні й громадські правила тих часів позначилися на їх змісті [1, с. 85—86]. Однаково вживаними є вставлені конструкції, що реалізовані як словами, так і словосполученнями та реченнями. Наприклад: *Однак є підстави вважати (хай це і полемічно), що від культури Київської Русі найбільше духовних цінностей успадкували українці* <...> (Про це свідчать мовознавчі і літературознавчі дослідження, запропоновані автором у цьому виданні) [1, с. 6].

Вставлені конструкції своєрідно розширюють, об'єктивують наукову розповідь, засвідчують активне творче мислення вченого, доповнюють, уточнюють виклад. Наприклад: *Коли 21 серпня 1732 року відбував у чужій країні учитель Крафт, йому було дано список видань (і той же Ханенко), які книжки слід закупити і привезти на Україну* [1, с. 230—231]; *Досить повно була представлена і оцінена тут же за 28 липня (битва відбулася 26 травня 1648 року) «блискуча перемога під Корсунем»* [1, с. 231]; *Досить сказати, що серед віршованих творів зустрічаємо багатство строфічної будови (до 300 строфи)* [1, с. 254]. *Якщо бодай приблизно (не завжди задокументовано) підрахувати, скільки студентів з України навчалася за кордоном* <...> [1, с. 257].

Вставні конструкції, що їх використовує Г.А. Нудьга, здебільшого, — свідчення власне ставлення вченого до певних фактів. Наприклад: *На жаль, у писемних джерелах не збереглося жодної назви пісні чи детального переказу її змісту* [1, с. 8]; *Поза сумнівом, література X—XI століть була «на досить високім ступні розвитку»* <...> [1, с. 31]. Помітно, що вчений розмірковує, припускає, висуває гіпотези, прагне до полілогічності спілкування: *Можна гадати, що в середовищі русичів він перебував тривалий час* [1, с. 103]; *Напевно, нашій фольклористичній та етнографічній літературі оці найдавніші свідчення про господарчі звичаї проведеної жнив на Україні та в Білорусі невідомі* <...> [1, с. 122]; *Мабуть, жарти, сатира, висловлені в кореспонденціях короля і султана, сподобалися багатьом поліським сучасникам* [1, с. 287]; *Зміст його переказаний російською мовою і, можливо, не зовсім точно* <...> [1, с. 289]; *Справді, у*

літописах маємо не тільки вмотивовані художні легенди, перекази, а й виразно побудовані діалоги, часто вживані тропи й фігури (особливо порівняння), загалом текст пройнятий засобами, властивими поетичному стилю [1, с. 41].

Повсякчасна апеляція до читача — одна з виразних стильових манер наукового дискурсу вченого (такі конструкції характеризуються наявністю дієслова у 1 особі множини, у наказовому способі (дієслова мають емоційний відтінок спонукування). Наприклад: *Порівняймо хоча і характеристику султана в редакції 1620 року <...>* [1, с. 290]; *Звернімо увагу на той факт, що в X—XI століттях в Київській Русі, де літературні традиції були ще порівняно молодими, діячі культури прагнули зафіксувати історію окремих книг і історію письма взагалі* [1, с. 26].

Висновковість — суттєва риса наукового мовомислення Г.А. Нудьги. Наприклад: *Думки про літературу, перші, так би мовити, повчальні поради, як розуміти книгу, як і з яких елементів вона складається, яким засобом користуються укладачі писемних творів, — все це питання, що ставилися в перших книжках за зразками відомих тоді візантійських авторів* [1, с. 10]; *Отже, грецьке письмо було відоме ще до прийняття християнства і знане не тільки там, де існувала церковна література, а й застосовувалося у світському житті...<...>* [1, с. 10—11]; *Отже, писемність входила в побут східних слов'ян, були серед них і освічені люди, які виховувалися у грецьких та європейських школах* [1, с. 11]; *Отже, в церковну і світську галузь життя Київської держави увійшло упорядковане письмо <...>* [1, с. 12]; *Отже, якими б не були короткими, уривчастими, а подеколи й неточними перші відомості про поширення книг окремих авторів, все ж вони ті відправні точки, від яких починають сучасні дослідники виклад історії літературного процесу у східних слов'ян <...>* [1, с. 26]; *Отже, передмови мали за мету зорієнтувати читача в літературних багатствах <...>* [1, с. 29]. Див. також [1, с. 12, 17, 26, 29, 43, 68 та ін.].

Мовостиль Г.А. Нудьги — це живе й до сьогодні (не зважаючи на час) спілкування автора з чита-

чем (своєрідна позачасовість дискурсу — знайдений автором спосіб залишитися на вістрі доби. Наприклад: *Слід застерегти, що тексти «Листування...» у XVII столітті були записані різними мовами <...>* [1, с. 271]; *Можна сперечатись, чи всі ці дані можна вважати початком історії літератури в науковому розумінні, та незаперечним є те, що їх не обійде ніхто, вони органічно входять у філологічну науку <...>* [1, с. 26].

Г.А. Нудьга зумів віднайти такі мовні форми, які надали його науковим текстам відтінку «живого діалогу», «живої розмови», «живої дискусії». Мовне чуття вченого, реалізоване в науковому дискурсі, засвідчило повною мірою цілісність його мовної особистості, сформованої на духовних засадах національної свідомості, національної культури.

Розглянуте аж ніяк не вичерпує того багатства мовомисленнєвих форм, які репрезентовані в ідіолекті дослідника. Вважаємо, що ідіостиль праць ученого — потужна інтелектуально-емоційна діяльність; його доробок становить зразок натхненної роботи творчого духу і, без сумніву, потребує докладного вивчення.

1. Нудьга Г.А. На літературних шляхах: Дослідження, пошуки, знахідки / Г.А. Нудьга. — К. : Дніпро, 1990. — 350 с.

Ludmyla Mykhno

ON SOME FEATURES OF H.A. NUDHA'S SCIENTIFIC LANGUAGE AND THINKING

In the article have been considered certain specific characteristics by H.A. Nudha's stylistic manner as for his scientific works (linguistic aspect). An attempt has been made to distinguish main stylistic dominants of scholar's scientific discourse.

Keywords: scientific style, language of scientific works, scientific discourse.

Людмила Мыхно

ОСОБЕННОСТИ НАУЧНОГО ЯЗЫКОМЫШЛЕНИЯ Г.А. НУДЬГИ

В статье рассматривается специфика стилистической манеры научных трудов Г.А. Нудьги (языковой аспект). Сделана попытка выделения стилистических доминант научного дискурса ученого.

Ключевые слова: научный стиль, язык научных трудов, научный дискурс.